

HİPPOKRATES, DİOSCORİDES VE GALENOS'UN ZEYTİNYAĞI İÇEREN TERKİPLERİ HAKKINDA BİR YORUM¹

COMMENTARY ABOUT OLIVE OIL COMPOUNDS OF HIPPOCRATES, DIOSCORİDES AND GALENOS

Betül BAKIR*

Abstract

In Anatolia, where high quality olive oil was harvested in and exported from the Mediterranean and Aegean basin, medicinal herbs grew in nature and asclepeions, pharmacologists and freelance doctors abounded. These doctors were famous worldwide for their natural treatments and their ointments were exported to foreign countries.

In the 1000-year period in the West, between the fall of the Roman Empire until the 15th century Renaissance, scientific teachings were lost because of feudalism and the oppression of the church, which resulted in a decline in medicine. During this period, the treatments were religious, mental patients were burned and the public faced poverty and mass deaths resulting from illnesses such as black death, pox and leprosy. While the West was suffering from the decline in scientific method during this "Dark Period" of a 1000 years, the works of antique Greek scholars such as Hippocrates, Galenos, Dioscorides, Oribasius and Rufus of Ephesus were translated to Syriac and Arabic and taught alongside Muslim scholars such as İbni-Sina, Zehraâvi, İbn-i Rüşd, İbnü'l- Baytâr in the medical schools of the East. For this reason, it is crucial that the treatments and compounds involving olive oil in this region, where the works of famous scientists are spread across the world, are examined and understood.

Olive oil was among the medicine and compounds that Hippocrates from Chios (460-377 BC) and Galenos from Pergamon (131-201 AD) gave to their patients. Hippocrates claimed that patients would be purified upon rubbing their bodies with olive oil, therefore suggesting olive oil as a product of hygiene.

Dioscorides, who was raised in the Adana region where animal oil from animals such as sheep and goats were plentifully produced, used olive oil in the compounds that he prepared for several diseases, suggesting that he observed the healing features of olive oil firsthand.

* Doç. Dr., Bahkiesir Üniv., Mimarlık Fak., Mimarlık Bölümü Restorasyon Ana Bilimdalı, bakir92@yahoo.com

¹ 14. Türk Tıp Tarihi Kongresi, (8-11 Haziran 2022 Antakya, Hatay) sözlü bildirilerde sunulmuştur.

In this presentation, the olive oil compounds, medicines, the special treatments and diets developed by the Anatolian scholars Dioscorides, Hippocrates and Galenos will be explained. These treatments have found a place even in the contemporary medicine and influenced medical scholars all around the world.

Keywords: Dioscorides, Hippocrates, Galenos, olive oil.

Akdeniz ve Ege gibi dönemin kaliteli, yüksek ihracat potansiyeline sahip zeytinyağının üretildiği bir havzanın merkezi konumundaki Anadolu'da, doğasında tıbbi bitkilerin yetiştiği, asklepionların, farmakologların ve serbest çalışan doktorların revaçta olduğu coğrafyada, doğallıkla ünleri dünyaya yayılmış hekimlerin yetişmesi ve merhemlerin diğer ülkelere ihracı gerçekleşmekteydi.

Batı'da Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden XV. yüzyıl Rönesans dönemine kadar geçen 1000 yıllık sürede, feodalite ve kilise baskısıyla gizlenen bilimsel öğretiler tıp alanında gerilemeye neden olurken, tedaviler dini yöntemlerle yapılmaya çalışılmış, akıl hastaları yakılmış ve halk fakirliğin yanı sıra veba, frengi, cüzzam gibi bulaşıcı hastalıklara bağlı kitlesel ölümlerle uğraşmak zorunda bırakılmıştı. Kaynaklarda, "Karanlık Dönem" olarak geçen bin yıllık süreçte batıda bilim yok olurken, Doğu'da Hippokrates, Galenos, Dioscorides, Efesli Rufus, Oribasius...vb. gibi antik Yunan bilginlerinin eserleri Süryanice ve Arapça'ya çevrilerek darüşşifalarda İbni-Sina, Zehraâvi, İbn-i Rüşd, İbnü'l- Baytâr gibi Müslüman bilim adamlarıyla aynı anda okutulmaktaydı. Bu nedenle ünlü bilim adamlarının eserleri ve Anadolu'da yetişmiş bilginlerin yazma eserlerindeki tedavilerinin tüm dünyaya yayıldığı bu coğrafyada "zeytinyağı" ile ilgili tedavi ve terkiplerin incelenmesi ve anlaşılması önemlidir.

Kos'lu Hippokrates (M.Ö. 460-377) ve Bergama'lı Galenos'un (M.S. 131-201), hastalarına verdikleri ilaçlar ve terkipler arasında zeytinyağı da vardı. Hippokrates, yıkanmayanlara vücutlarını zeytinyağı ile ovarak kirlerinden arınacaklarını söylemiş, böylece bir nevi hijyen malzemesi olarak önermiştir.

Adana civarında yetişen Dioscorides'in yaşadığı bölgede koyun, keçi gibi hayvanların yağları bolca üretildiği halde, birçok hastalığın tedavisi için hazırladığı terkiplerde yüksek oranda zeytinyağını kullanması, iyileştirici kimyasal özelliklerini deneyimleyerek gördüğü izlenimi uyandırmaktadır.

Bu nedenle makalede Anadolu'da yetişmiş ve eserleriyle dünyadaki tıp bilginlerini etkilemiş, tedavi yöntemleri günümüz tıbbına kadar gelmiş Dioscorides, Hippokrat ve Galenos'un eserlerinden yararlanılarak, zeytinyağı ile hazırladıkları terkipler, ilaçlar ve zeytinyağlı terkiplerle ilgili kendilerine özgü tedavi yöntemleri ve önerdikleri özel diyetlere değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dioscorides, Hippokrates, Galenos, zeytinyağı.

Amaç: Batı'da Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden XV. yüzyıl Rönesans dönemine kadar geçen 1000 yıllık sürede, feodalite ve kilise baskısıyla gizlenen bilimsel öğretiler tıp alanında gerilemeye neden olurken, tedaviler dini yöntemlerle yapılmaya çalışılmış, akıl hastaları yakılmış ve halk fakirliğin yanı sıra veba, frengi, cüzzam gibi bulaşıcı hastalıklara bağlı kitlesel ölümlerle uğraşmak zorunda bırakılmıştı. Kaynaklarda, "Karanlık Dönem" olarak geçen bin yıllık süreçte batıda bilim yok olurken, Doğu'da Hippokrates, Galenos, Di-

oscorides, Efesli Rufus, Oribasius...vb. gibi antik Yunan bilginlerinin eserleri Süryanice ve Arapçaya çevrilererek darüşşifalarda İbni-Sina, Zehraâvi, İbn-i Rüşd, İbnü'l- Baytâr gibi Müslüman bilim adamlarıyla aynı anda okutulmaktaydı². XII. ve XIII. yüzyıllarda Endülüs'te ve Doğu'daki bilim adamlarının eserlerini Latinceye çevirme modası ile Batı, tıp alanında yeniden bilime dönmüştü. Bu nedenle ünlü bilim adamlarının eserleri ve Anadolu'da yetişmiş bilginlerin yazma eserlerindeki tedavilerin tüm dünyaya yayıldığı bu coğrafyada “zeytinyağı” ile ilgili tedavi ve terkiplerin incelenmesi ve anlaşılması önemlidir.

Yöntem: Araştırmada Anadolu'da yaşamış Hippokrates, Galenos, Dioscorides gibi zeytinyağını terkiplerinde kullanmış antik dönem bilginlerinin “Materia Medica I, Hippokrates Külliyyatı gibi eserlerinden ve çalışmalarının bulunduğu kitaplardan ağırlıklı olarak yararlanılmış ve günümüzdeki etkilerini belirlemek açısından Kuzey Ege bölgesindeki yerli halkla görüşmeler yapılmıştır.

Antik Dönem Anadolu Tıp Bilginleri arasında bulunan “Hippokrates, Galenos ve Dioscorides” in tedavilerinde Zeytinyağı Kullanımı:

Columella'nın “yaz yağı” adını verdiği yeşil zeytinden sıkılan erken hasat zeytinyağı için Plinius, “Naturalis Historia” kitabının “asma” (vinifera) ile ilgili bölümünde,

“Aynı sıvı (asmadan çıkan sıvı) zeytinyağı ile birlikte kılların üstüne sürüldüğünde kıl dökücü etkiye sahiptir.”... “kül (asma külü) tek başına ya da zeytinyağıyla birlikte ezikleri iyileştirir”...”sağladığı yararlar nedeniyle çok amaçlı kullanımıyla ünlü olan kökü (asma-nın) iki drachma öğütülmüş dozda yılan sokmasına karşı içilir. Yüzdeki cilt kusurlarını giderir, sivilcelere, morluklara ve yara izlerine iyi gelir. Aynı etkilere zeytinyağında haşlandığında da sahiptir”, demiştir.

Plinius her ne kadar kaynaklarında aynı dönem “kök bilimci” ve hekim Anavazalı Dioscorides'i göstermese de Dioscorides'in ünlü eseri “Materia Medica” ile benzerlikler gösteren bölümler dikkat çekmektedir³.

Kos'lu Hippokrates (M.Ö. 460-377) ve Bergama'lı Galenos'un (M.S. 129-200), hastalarına verdikleri ilaçlar ve terkipler arasında zeytinyağı da vardı⁴. Bu nedenle Bergama'nın antik dönemlerdeki limanına Elea yani zeytin adının verilmesini bazı kaynaklar şifa ama-

² Mehmet Balyemez. Batı'nın Karanlık Çağı, Doğu'nun Altın Çağı. Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi, 13-16 Haziran 2019; Betül Bakır, İbrahim Başağaoğlu. Antik Dönemlerden Günümüze Zeytinyağının Tarihçesi. 2. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi (2nd International Congress on The Turkish History of Medicine), Afyon, 25-29 Ekim 2018; İbrahim Başağaoğlu, Betül Bakır. Geçmişten Günümüze Sinop'ta Zeytin ve Zeytinyağı Kültürü. 8.Uluslararası İslam Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi, İstanbul, 14-16 Kasım 2019.

³ Plinius'un “Naturali Historia” eseri için; “ XXIII 3, 4 ve 21. Materia Medica'nın VII. vd., IV 182 bölümleriyle hemen aynıdır”. Erendiz Özbayoglu. “Plinius'ta Doğa Bilgisi”, Tıbbi Bilgiler, Herba Medica, İstanbul Üniv. Bitkisel İlaçlar Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cerrahpaşa Tıp Fak. Rektörlük Yayın No: 4011, 2011 s.18; Plinius, Naturalis Historia, “vitis” (asma), Bölüm: XXIII.3, 6,23. Betül Bakır. “Anadolu'da Zeytinyağının Antik Dönemlerden Beri Tedavilerde Kullanıldığı Hastalıklar, Günümüzdeki Kullanımı”, ESTÜDAM, sayı 1, cilt 4, s.8, 2021 s. 52.

⁴ Artun Ünsal. Ölmez Ağacın Peşinde, Türkiye'de Zeytin ve Zeytinyağı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 10. Baskı, 2006.s. 26; Ağırakça, İslâm Tıp Tarihi (Başlangıçtan VIII./XIII. yüzyıla Kadar), İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2004 s.54; “Galenos, Anadolu'da Lokman Hekim, Asklepios olarak değerlendirilmiş M.S. 2. yy. da Roma imparatoru Marcus Aeurelius tarafından hekimlerin imparatoru olarak bir madalyonla ödüllendirilmiştir”. Bergama Belleten 18, Proje: Mustafa Durmaz, “Bergamalı Lokman Hekim Galenos”, Bergama Kültür Vakfı Yayınları, 2010 s.6, 120, 340; Betül Bakır, İbrahim Başağaoğlu, “Tarihte ve Günümüz Halk Kültüründe Zeytinyağı”, XI. Lokman Hekim Tıp Günleri, Kırşehir, 18-21 Haziran 2019.

cıyla zeytinyağının Asklepion'da bulundurulmasına bağlamaktadır⁵. Olea europea, ülkemizdeki zeytinyağı içeriğindeki stearik, linoleik, oleik ve palmitik asitleri içerdiğinden, safra kesesini çalıştırır, idrar söktürür, tansiyon düşürür. Dioscorides müshil olarak da tavsiye etmektedir⁶.

Anavarza'lı (Adana-Kozan) Pedanius Dioscorides (M.S. 40-90), 5 kitapta topladığı "Materia Medica" adlı eserinde bitkiler ve hayvanlarla ilgili hazırlanan ilaç terkiblerini verdiği gibi yöresel kullanımlarını da açıklamıştır⁷.

1,30⁸. Olive oil, Zeytinyağı: Dioscorides, 1. bölümde, "zeytinyağı" maddesinde, olgunlaşmamış yeşil zeytinlerden elde edilen "erken hasat" yağı överken, ona "omphacinen" adını vermiş ve merhem yapımlarında, mide, ağız, diş hastalıklarında en iyisinin bu yağ olduğunu belirtmiştir. Zeytinyağının, bağırsağı rahatlattığı, zehirlenmelerde kusturulmak için kullanıldığından da bahsedilmektedir. Eski yağın ise solunumu yönlendirmede, keskin görmeyi sağlamada en uygununun olduğu, yabani zeytin ağacı (delice) zeytininin sağlıkta ikinci derecede kullanımı söz konusu olduğu halde baş ağrısında, saç dökülmesinde, kepeklenme, uyuz, cüzzam gibi cilt hastalıklarında, baştaki deride meydana gelen hastalıkların tedavilerinde yararlı olduğu da yazmaktadır.

Şekil 1: Hipokrat, Galen ve İbni Sina, 15.yüzyılda yapılmış gravürleri.

⁵ Bergama Belleten-18, 2010 s.339-340.

⁶ Asil, Soner. "Mut, Gülnar, Ermenek Yöresi Halk İlaçları Üzerinde Bir İnceleme", Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1989 s. 46; Dioscorides'in, Materia Medica' sından çevrilmiş, Topkapı Sarayı III.Ahmed 2147'de kayıtlı "Kitabü'l haşâyiş ve'l-hayvân" yazma eserinde "Delice" Tasviri. ISHİM, 38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Sergisi yayını. Sarı ve diğerleri, Yazma Eserlerden Tıbbi Bitki Hayvan ve Madenler Sergisi, Nobel Tıp Kitabevleri Yayını, İstanbul. 2002 s.122-123.

⁷ Dioscorides. Materia Medica'da 1. kitapta; duyu organlarıyla ilgili bitkileri, 2. kitapta hayvanları tanımlamış ve onlarla ilgili ilaçları vermiştir. 3. kitapta bitki kökleriyle ilgili, 4. kitapta, daha önce ele alınmayan otları, 5. kitapta ise şaraplar ve mineroloji ile ilgili bilgiler vermiştir. Bölümlerde, ilaçların, merhemlerin yapıları ayrıntılarıyla açıklanırken, hastalıklarda kullanım dozları ve kullanım tarifleri de bir reçete titizliğinde yer almaktadır. Dioscorides, Materia Medica, Çeviren: Esin Kahya, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri, 2019 s.13,16-17; "Ayn-Zerba, Caesares Ad Anazarbus adıyla bilinen antik kent, bugünkü Adana ilinin Ceyhan ilçesinin 8 km. yakınında bir yer." Ahmet Ağırakça, İslâm Tıp Tarihi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 2004 s. 58.

⁸ Dioscorides. 1. Kitap, 30. Bölüm. 2019, s.41-42.

Zeytinyağının çömlek içinde güneşte (ekşitilerek köpürmesi), sürekli karıştırılarak ağartılması ile elde edilen yağ çemen otu, çam kozalağı reçinesi ve şarapla karıştırılarak "siciyonian" hazırlanır. Siciyonian, ateşli hastalıklarda ve tendonlarla ilgili bozukluklarda "ısıtıcı" vazifesini görmektedir. Banyolarda toplanan zeytinyağlı karışım "kir", terletici, cildi yumuşatıcı, gimnasyumlarda kas gevşetici olarak sporcuların eklemelerinde kullanılmış olmalıdır.

1,31. Oil-Honey, Bal-Yağ: Suriye Palmira'da yetişen zeytin ağaçlarının genç dallarından elde edilen bir yağ türüdür. Hazımsızlığı giderir, safrayı boşaltır ancak gözlerde kamaşma, göz zayıflığı, vücut halsizliği gibi yan etkileri vardır. Merhemi göz kapaklarında ve tendonlardaki cüzzam ağrılarını gidermede kullanılmalıdır⁹.

1,39. Oil of Myrtle", Hazer yağı, Mersin yağı: Mersin bitkisinin yaprakları zeytinyağı ile kaynatılarak mersin yağı elde edilir. Deri üzerindeki çatlaklar ve konak gibi hastalıklarda, zayıf eklemeleri güçlendirmede, solunumda etkilidir¹⁰.

1,44. Preparation of Unguent of date Palm Inflorescence, Çiçekteki hurmadan merhem hazırlama: Hurma çiçeklerini bir tüpün içine koyarak üzerine zeytinyağı dökülmesiyle elde edilen merhemdir. Güllerden elde edilen merhemlerle aynı yerlerde kullanılır¹¹.

1,45. Preparation of Unguent of Quince, Ayva Merheminin Hazırlanması: Hurma çiçeği, diğer bitki karışımları ve ayvanın zeytinyağında bekletilmesiyle elde edilen yağ, uyuz döküntüleri ve ağrıları, baştaki konaklar, soğuktan oluşan şişlikler, zona, uterus yaraları, idrar yolu iltihaplarına, böcek sokmalarına yararlıdır¹².

1,47. Preparation of unguent of Fenugreek, Çemen otu Merheminin Hazırlanması: Çemen otu, defne ve havlıcanın zeytinyağında bekletilmesiyle hazırlanan merhem apseleleri yumuşatmada ve sindirim sisteminde yardımcı olur. Jinekolojik hastalıklarda, yanıklar, yaralar ve şişleri tedavide de yardımcıdır¹³.

1,48. Preparation oh Unguent of Marjorum, Mercanköşk Merheminin Hazırlanması: Kekik, Çin tarçını, pelin otu, bergamot, mersin...v.b. bitki karışımının üzerine zeytinyağı dökülerek bekletilir. Isıtma, sulandırma, etkiyi hafifletme gibi özelliklere sahip merhem, jinekolojik kasılmalarda kullanılır¹⁴.

1,49. Preparation of Unguent of Basil, Fesl. eğen Merheminin Hazırlanması: Kına çiçekleri ve fesleğen yapraklarının zeytinyağında bekletilmesiyle elde edilen merhem, mercanköşk merhemiyle aynı özelliklere sahiptir¹⁵.

1,50. Preparation of Unguent of Wormwood, pelin otu Merheminin Hazırlanması: Kına çiçeği, pelin otu ve zeytinyağı karışımından elde edilir. Doğumda kullanılır¹⁶.

⁹ Dioscorides. 1. Kitap, 31. Bölüm. 2019 s.42.

¹⁰ Dioscorides. 1. Kitap, 39. Bölüm. 2019 s.45.

¹¹ Dioscorides. 1. Kitap, 44. Bölüm. 2019 s.47.

¹² Dioscorides.1. Kitap, 45.Bölüm. 2019 s.47.

¹³ Dioscorides.1. Kitap, 47.Bölüm. 2019 s.48.

¹⁴ Dioscorides. 1. Kitap, 48. Bölüm. 2019 s.48.

¹⁵ Dioscorides. 1. Kitap, 49. Bölüm. 2019 s.48, 49.

¹⁶ Dioscorides. 1. Kitap, 50. Bölüm. 2019 s.49.

1,51. Preparation of Unguent Dill, Dereotu Merheminin Hazırlanması: Dereotu çiçeğinin zeytinyağında bekletilmesiyle elde edilen merhem, eklemlerdeki ağrılar ve jinekolojik kasılmalarda yararlıdır¹⁷.

1,52. Preparation of Unguent Lilly, Zambak Merheminin Hazırlanması: Zeytinyağı, zambak, mersin kokulu şarap, kakule karışımıyla hazırlanan terkinin ballı ellerle hazırlanması ve bal sıvanmış kaplara dökülmesi gibi ayrıntılı tarifi dikkat çekicidir. Leirion denilen zambak merhemi birkaç işlemden geçirilerek farklı içeriklerle hazırlanmaktadır. En iyisinin Mısır'da hazırlanan ve tekrar tekrar yapılan birkaç madde içeren zambak merhemi "phoemia" olduğu kitapta belirtilmektedir. Kadın hastalıklarında, cilt döküntüleri, kızarıklıklar, egzama gibi cilt hastalıklarında yararlıdır¹⁸.

1,53. Preparation of Ungent of Narcissus, Nergis Merheminin Hazırlanması: Zeytinyağı deve dikeniyile kaynatılır daha sonra nergisle (zambakla) şarap eklenerek işlem yapılır. Jinekolojik hastalıklarda, kasılmalarda kullanılır¹⁹.

1,54. Preparation of Ungent of Saffron, Safran Merheminin Hazırlanması: Zambak merhemi hazırlandığı gibi zeytinyağı safran karışımıyla elde edilir. Önce yağ yoğunlaştırılır. Hazırlanan merhem, beyin humması için uygulanan kompreslerin içine, buruna çekilen ya da burun üzerine sürülen merhemlerde uygulanır. Ağrıları giderir, pusu temizler, kadın hastalıklarına iyi gelir, olgunlaşma, yumuşatma, sakinleştirme ve nemlendirme için yararlıdır²⁰.

1,55. Thickening and Preparation of Yuguent of Henna: Zeytinyağı ile zambak, deve dikeniyile, kakule, mersin kaynatılıp, yoğunlaştırıldıktan sonra kına çiçeği ile işlem yapılır. Isıtıcı ve yumuşatıcıdır. Kadın hastalıklarında, göğüs zarı iltihabında (zatürre, plörezi) yararlıdır, balmumu ile karışımının kırık kemikleri yumuşatıcı özellikleri vardır²¹.

1,56. Thickening Unguent of Iris, Süsen Merheminin Yoğunlaştırılması: Hurma salkımı ve zeytinyağıyla elde edilen karışıma daha sonra süsen eklenerek bekletilir. Başka bir terkip te, Mekke balsamı ve tatlı zambak ile yapılanıdır. En iyisi Perge ve Achaia'nın Elis'inde yapılanıdır. Bağirsakları temizler, diüretiktir, zehirlenmelerde etkilidir²².

1,57. Unguent of Sweet Wine, Tatlı Şarap Merhemi: Zambak, Kelkit sümbülü, zeytinyağı, deve samanı, kokulu yonca, deve dikeniyile, kustus kökü, hurma salkımı ile tatlı şarap yapılır. Kokulu şarap üzümle fermente edilerek hazırlanır. Isıtıcı ve yumuşatıcı özellikleriyle daha çok tendonlarla ilgili sorunlarda kullanılması önerilir²³.

1,58. Unguent of Sweet marjoram, Mercanköşk Merhemi: Cyzicus'ta (Kyzikos, Erdek ile Bandırma arasında) yapılan merhem en iyisidir. Olgun zeytinlerden elde edilmiş zeytinyağı ile Mekke balsamı, deve samanı karışımından ibaret yağ, tatlı zambak, mercanköşk, kustus kökü, Nepal kakulesi, Hint sümbülü, Çin tarçını ile hazırlanır. Kokuşmuş

¹⁷ Dioscorides.1. Kitap, 51.Bölüm. 2019 s.49-50.

¹⁸ Dioscorides. 1. Kitap, 52. Bölüm. 2019 s.49, 50.

¹⁹ Dioscorides. 1. Kitap, 53. Bölüm. 2019 s.50.

²⁰ Dioscorides. 1. Kitap, 54. Bölüm. 2019 s.51.

²¹ Dioscorides. 1. Kitap, 55. Bölüm. 2019 s.51, 52

²² Dioscorides. 1. Kitap, 56. Bölüm. 2019 s.52.

²³ Dioscorides. 1. Kitap, 57. Bölüm. 2019 s.52, 53.

çürükler, apseler, yaralar, cerrahi müdahaleler sonrası kullanılır. Hemoroidleri açmada, kas ağrıları ve tendomlarda, kadın hastalıklarında uygulanır²⁴.

1,59. Metopion, Narkotik bir ilaç Metapion, Morfin içeren bir ilaç: Mısır'da metapion denen merhem, chalbane denen bitkinin odununa "metapon" denilir. Bunun reçinesi, çam reçinesi, Mekke balsamı, olgun zeytinlerden elde edilmiş zeytinyağı, kakule, deve samanı, bal, deve samanı, kakule gibi tedavi edici bitkiler ve reçinelerden ibarettir. Titretici nöbetler (yüksek ateş, humma), ağrılı sapmalar, kıvrılıp bükülmelerden mağdur olanlar için yararlıdır²⁵.

1,61. Unguent of Cinnamon, Çin tarçını merhemi: Ben ağacı fındığı yağı, Mekke balsamı odunu, tatlı zambak, deve samanı, tarçın ile hazırlanır. Keskin, ısıtıcı ve acı özellikleri baş ağrısı yapar. Zeytin bu şekilde kullanılarak, yağının iki katı mum ilikle birleştirilerek karın hastalıklarında kullanılır²⁶.

1,62. Nard Ointment, Hint sümbülü merhemi: Malabar yaprağı ile yoksa ben ağacı fındığı yağı ve olgun zeytinin yağı birleştirilerek elde edilir. Yoğunlaştırmak ve kokusunu iyileştirmek için tedavi edici diğer bitki yağları da eklenir. Hafifletici, keskin ve temizleyicidir²⁷.

Adana civarında yetişen Dioscorides'in yaşadığı bölgede koyun, keçi gibi hayvanların yağları bolca üretildiği halde, birçok hastalığın tedavisi için hazırladığı terkiplerde yüksek oranda zeytinyağını kullanması, iyileştirici kimyasal özelliklerini deneyimleyerek gördüğü izlenimi uyandırmaktadır. Materia Medica'da, terkiplerde zeytinyağı özellikle merhem ve bitkisel yağ yapımlarında katalizör görevi görmüş gibi okuyucu üzerinde etki yaratsa da içeriğindeki polifenollerin, fermantasyon esnasındaki etkileri belirtilerek, kullanılacak yağın cinsi (erken hasat, eski yağ, siyah zeytin yağı..gibi), ağartılma işlemleri (köpürme esnasında karıştırılması gibi) tanımlamalara ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Merhemlerin hazırlanması esnasında birkaç aşamayla bekletilerek ve çeşitli işlemlerden geçirilerek uzun ve zahmetli hazırlıklarla yoğunlaştırılması, hemen hemen her aşamasında zeytinyağının tekrar tekrar kullanılması, kapların iç cidarlarını ve ellerini bala batırarak işlemlerin yapılması gibi ayrıntılara yer verilmesi tecrübelerini ve yağa hakimiyetlerini göstermektedir. Aynı zamanda hastalara uygulanması, miktarları ve yan etkileri de her bir terkipte belirtilmiş, bazılarında da zeytinyağının yumuşatıcı özelliği ile ilacın yan etkilerini azalttığına da değinilmiştir.

Hippokrates, deliceler (yabani zeytin ağaçları) ve aşılı ehil zeytin ağaçlarıyla kaplı Kos adasında doğmuş, döneminde tıp babadan oğula geçen deneysel, geleneksel aile hekimliğinden ileri gidememiş, kurumsal niteliğe erişmemiştir.

Belgelere göre önceki dönemlerde Roma imparatorluk sınırları içinde yaşamış, Homeros (∞M.Ö. 750) döneminde de hekimler yine geleneksel yöntemle ustasından veya aileden aldığı bilgilerle pratisyen hekim düzeyinde yetişmekteydi²⁸.

²⁴ Dioscorides. 1. Kitap, 58. Bölüm. 2019 s.53.

²⁵ Dioscorides. 1. Kitap, 59. Bölüm. 2019 s.53, 54.

²⁶ Dioscorides. 1. Kitap, 61. Bölüm. 2019 s. 54.

²⁷ Dioscorides.1. Kitap, 62. Bölüm. 2019 s. 54, 55.

²⁸ Timur Koloğlu. Hipokrat, M.Ö. 460-370, Nobel Medicus (2005-2022), İstanbul, Dergi No:1, cilt 1, sayı 1, Ocak-Nisan, 2005, s.32.

Hippokrates dönemi tıbbı, akılcı tıbbın başlangıcı niteliğinde değerlendirilse de, halk arasında şifacılar ve tanrılara dayalı tedavilerin yaygınlığı, babadan oğula geçen hekimlik gibi durumlar uzman hekimliğin daha olgunlaşmadığını göstermekteydi²⁹. Asklepiyonlardan halk hekimliğine tüm sağlık alanlarında dini tabular ve tanrılar tedavilerde ön plandaydı.

Roma Dönemi'nde Hippokrates'ın "hava, su ve yer" hakkındaki bilgileri mimariden tıbbı her alanda zaten dikkate alınması zorunlu niteliklerdi. M.Ö. 1. yüzyılda yaşamış Vitruvius'un "Mimarlık üzerine on kitap" adlı eserinde yapıların sağlıklı inşa edilmeleri için gerekli hava, su, toprak gibi niteliklerin yanı sıra yön, güneşlenme gibi sağlıklı yaşamı destekleyen biyofili yapıları tarif etmiştir.

"Hippokrates, ciltte oluşan travmalar, hastalıklar ve yaralar için zeytinyağı bazlı merhemler kullanıyordu. Ölümünden sonra derlenen Hipokrat Külliyesi içinde anlatılan 60 dan fazla tıbbi uygulamada zeytinyağı kullanıldığı, özellikle cilt hastalıklarının tedavisinde zeytinyağının mutlaka yer aldığı görülür".

Hippokrates, yıkanmayanlara vücutlarını zeytinyağı ile ovarak kirlerinden arınacaklarını söyleyerek³⁰ hijyen malzemesi olarak önermişti. Aynı zamanda cildi besleyen ve onaran bir kozmetik malzemesi gibi sporculara, atletlere vücutlarını parlatıp, yumuşatmak için kullanmalarını söylemiştir³¹.

Sağlıklı Rejim adlı eserinde, "Yazın giysiler zeytinyağına batırılmalı, kışın batırılmamalı" diyerek zeytinyağının cildi koruyucu ve besleyici özelliği ile güneş ışığından korumak, kuruyan cildi nemlendirerek güneşin ciltte yaratacağı tahribatı önlemeyi hedeflemişti. Cilt doğrudan güneş ışınlarına uzun süre maruz kaldığında, zeytinyağı korunmasız cilde uygulandığında diğer yağlar gibi cildin yanmasına da sebep olabilir. Bu örnekte giysi koruyucu, yansıtıcı perde görevini üstlenmektedir. Ülser ve kolera gibi sindirim sistemi hastalıklarında, kas ağrılarında zeytinyağını kullanmıştır.

Şekil 2,3: Kos Asklepiyonu

²⁹ Hippokrates, Hippokrates Külliyesi, sunuş: Jacques Jouanna, Caroline Magdelaine, Çeviri: Nur Nirven, 2. Baskı, Eylül 2021, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, s.28.

³⁰ Recep Efe, Abdullah Soykan, İsa Cürebal. v.d."İklim Şartlarının Edremit Yöresinde Zeytinin *Olea europaea* L. Subsp. *Europaea*) Yetişmesindeki Rolü", IKES 2011,(International Symposium on Kazdağları (Mount Ida) and Edremit, Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu, Proceeding&Abstracts, Editors: Recep Efe, Münir Öztürk, İbrahim Atalay, İzmir. 2011 s. 414-422; Bergama Belleten 18, Bergamalı Lokman Hekim Galenos, 2010 s.296.

³¹ Hippokrates 2. Baskı. 2021 s.316

Psikolojik bozukluğu olan hastalar için dahi taze zeytinyağını kullandığı da bilinmektedir. Kemik kırıkları ve cilt yaralanmalarında zeytinyağının nasıl uygulanacağına ilişkin bilgiler “Hippokrates Külliyatı” (Corpus Hippocraticum) adlı eserinde kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır.

Ayak parmakları veya kemiklerinin birinin kayması durumunda kırılan kemiklerin tedavisinde olduğu gibi “yağlı merhem, kompres ve bandajla” atelsiz tedavi öngörmektedir³².

“Yüksekten atlarken şiddetle topuğunun üzerine düşenlerin kemikleri dağılır, kemiğin etrafındaki et ezildiği için kan damarlarından da dışarı kan sızar (ekstravazasyon)...”. “...bol sıcak su kullanarak yağlı merhemle, pedlerle ve bandajlarla tedavi etmelisiniz...”³³. “ayağın ucundaki kemikler ara sıra yerinden çıkar,...uygulanacak tedavi el bileğine uygulanana ayındır...”³⁴.

Dizin arkasında, ayakta veya başka bir yerde oluşan şişlikler için;

“...bu kısımları yağlı merhemle yağladıktan sonra zeytinyağı ve şarap serpererek iyi taranmış bol ham yünle sarın...”³⁵.

Tüm kemik kırıklarında yağlı merhem, bandaj ve kompres önermektedir.

Büyük kemik yaralanmış, kırılmış ise; “ Yazsa, kompresleri sık sık şaraba batırın ama kışsa, şarap ve zeytinyağınla ısıtılmış bol ham yün uygulayın”³⁶, önerisiyle kış aylarında soğuktan dokuyu korumak ve tedaviyi hızlandırmak amacıyla zeytinyağının kullanıldığı görülmektedir.

Külliyatın “Embriyoloji ve Anatomi” bölümünde, “Çocuğun Doğası” ile ilgili alt bölümde, hayvan ve bitki örneklemelerini insan bedeniyle özleştirmektedir. Emziren annenin sütünün gelmesini;

“Çocuk annenin midesine baskı yaptığı için rahim şiştiğinde ve bu baskı mide doluyken meydana gelirse yiyeceğin ve içeceğin yağlı kısımları karın zarı kıvrımına ve bedene sıkışır. Süreç hayvan derisine çok miktarda zeytinyağı sürdüğünüzdekiyle ayındır, zeytinyağını massetmesi için zaman tanıdıktan sonra deriyi sıkın, baskı altında yağ yeniden dışarı sızar. Aynı şekilde yiyecek ve içeceğin yağlı kısımlarını içeren mide rahmin baskısıyla yağlı karın zarı kıvrımına ve bedene sızdırır”,

diyerek zeytinyağı-deri örneğini emziren anneye özleştirerek yanlış bir örnek vermiştir. Bu yazıdan, M.Ö. 4. yüzyılda kadınlarda daha süt bezlerinin anlaşılması ve anatomi bilgilerinin o düzeye erişmediğini görmekteyiz.

Hippokrates'den yaklaşık 500 yıl sonra yaşamış Galenos, “Hippokrates Külliyatı”nı yorumlayarak onun eserlerine önem vermiş, Hippokrates'in, hava, su, yer, çocuk doğası, aforizmalar, salgular, eklemeler...vs. gibi bir çok eserini çevirmiştir³⁷.

³² Hippokrates. 2. Baskı, 2021 s.329.

³³ Hippokrates. 2. Baskı, 2021 s.330.

³⁴ Hippokrates. 2. Baskı, 2021 s.332.

³⁵ Hippokrates. 2. Baskı, 2021 s.339.

³⁶ Hippokrates. 2. Baskı, 2021 s.345.

³⁷ Hippokrates. 2. Baskı, 2021 s.49.

Galenos, yerel halk arasında yaptığı gözlemleri açıklarken, köylülerin dikenli bitkileri (deve dikenli, enginar) ayıkladıktan sonra çiğ yemelerinin dışında, haşlayıp şaraba batırdıktan sonra üzerlerine balık sosu ve zeytinyağı dökerek yediklerinden bahsetmektedir.

“Bu sayede sadece sulu yemek yemiş olmazlar, bu küçük dikenli bitkiler mide ağrısını geçirmek için birebirdir, çok iyi gelir” diyerek çiğ yenilen sebzelerin pişirildikten sonra balık sosu (garum (liquamen³⁸) sosu) ve zeytinyağı ile daha iyi olacağını, mideyi tedavi edeceğini söylemiştir.

Antik dönemlerde çok kullanılan yabancı bitkilerden, su havucunun (yabani bir tür havuç) çiğ tüketildiğinde safra yaparak vücuda zarar vereceğini, ancak pişirilip balık sosu (garum) ve zeytinyağı ile kullanıldığında faydasının dokunacağını da yazmıştır³⁹.

Galenos, zeytinyağının parlaklığı, kokusu ve nefasetinin önemli olduğunu, ısıtıcı etkisi olduğunu, eğer yıllarca her gün kullanılırsa insanı fit (güçlü) yapacağını, “bağırsakları çözer, karını rahatlatır, gül yağı ile kullanılırsa ferahlatıcı etkisi vardır” diyerek sindirim sistemine etkilerini belirtmiştir⁴⁰.

Hippokrates, Dioscorides ve Galenos’un Zeytinyağı İçeren Terkiplerinin Halk Tıbbına Etkileri

Antik dönemlerden Osmanlı’ya kadar yazılan tıbbi eserlerdeki tedavilerden Anadolu’da, cilt hastalıkları, zührevi hastalıklar, akciğer, bağırsak ve mide ile ilgili sorunların yaygın olduğu anlaşılmakta, zeytinyağıyla hazırlanan ilaçlardan sporcuların eklem yerleri, kasları ve kemikleriyle ilgili tedavilerde yararlandıkları bilinmektedir.

Dönemin yaygın sosyal aktiviteleri içinde sayılan hamamda yıkanma esnasında kullanılmak üzere, zeytinyağıyla çeşitli merhem ve vücuda iyi gelen kozmetikler de hazırlanmıştır.

Akdeniz ve Ege gibi dönemin kaliteli, yüksek ihracat potansiyeline sahip zeytinyağının üretildiği bir havzanın merkezi konumundaki Anadolu’da, birçok tıbbi bitki yetişmekte, asklepionlarda ileri seviyede tedaviler uygulanmaktaydı.

Böyle bir ortamda ünleri dünyaya yayılmış hekimlerin yetişmesi ve merhemlerinin diğer ülkelere ihracı doğaldı.

Birçok bitkisel yağ, yağı çıkarılacak bitkinin zeytinyağı içerisinde bekletilerek aromasını bırakması ilkesiyle hazırlanmaktadır.

³⁸ Garum (liquamen) sosu: antik dönemlerde et ve balık yemeklerinde kullanılan, küçük balık, balık iç organları (uskumru, müren, kolyoz, palamut gibi balıkların), kaya tuzu, deniz suyu, tatlı su ve biberiye, kekik, sedef otu, adaçayı, kişniş tohumu, defne, karabiber veya karabiber ağacı yaprağı .vs. gibi baharatların karışımının bir küp içerisinde güneş ve havadar yerde 1 yıl gibi sürede fermente edilmesiyle oluşan sostur. Bu sos ince bezden süzüldükten sonra zeytinyağı, bal, sirke, şarap ve baharatlarla çeşnilendirilmektedir. <https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=gida-ve-beslenme-kulturu-antik-cag%E2%80%99da-mutfak-kulturu1.pdf> (Erişim/ Accessed:20.03.2022)

³⁹ Mark Grant. Galen, Food and Diet, New York, Taylor and Francis Group, London and NewYork. 2000 s.143.

⁴⁰ Nicholas Everett. Pharmacy from Antiquity to The Middle Ages, The Alphabet of Galen, Canada, University of Toronto Press, 2012.

Dağistanlı Mehmet Efendi, İbni Sina, Dioscorides ve Galenos gibi tarihte yaşamış ünlü tıp bilginlerinin kitaplarında, yazma eserlerinde zeytinyağına büyük yer verildiği gibi terkiplerin tarifleri çok ince detaylarıyla verilmiş, hastalıklarda kullanımları ise hastaların psikolojik durumları, yaşları, vücudun dayanıklılığı ve hastalıkların hafif veya ağır vakalarına göre dozları yazılmıştır.

Özellikle antik dönemlerdeki terkiplerde kullanılacak bitkinin hangi bölgeden alınması ve zeytinyağının erken hasat, olgun zeytinlerden elde edilen yağ, eski yağ gibi tanımlamalarla kullanılacak türünü dahi belirtmişlerdir ki; bu da çeşitli zeytinyağı üretiminin sağlıktaki farklı etkileri bilgisine hakim olduklarını göstermektedir.

Roma İmparatorluğu'nda ve devamında Bizans tıbbındaki tabipler Hippokrates ve Galenos'un bilgilerini taklit ederek ve onların eserlerinden yararlanarak tedavi yöntemleri uyguluyorlardı⁴¹. Zeytinyağı asklepionlarda ve antik dönem farmakologları arasında en fazla kullanılan droglar arasındaydı.

Bayatlı, Barlas gibi araştırmacıların antik dönem Bergama ve günümüzde geleneksel adetler üzerine yoğunlaşan çalışmalarında, yörede asırlardır kökleşmiş kullanılagelen otlar, merhemler ve drogların kökenlerinin Bergama Asklepion'undaki tedavilere kadar uzandığı, Ege bölgesi yerel halkı arasında aile büyüklerinden süregelen tıbbi yöntemlerden vazgeçilmediği açıkça görülmektedir.

Zeytinyağı özellikle Ege bölgesinde yerel halk arasında, sırt ağrılarında, omurga fitiklerinde, donma tehlikesi durumlarında ve kabızlıkta aç karnına içilir, yine cilt hastalıklarında, yaralanmalarda, nasırda, çibanda ovularak harici kullanılmaktadır⁴². "Zeytinyağı-sabun merhemi kızgın kaşıkla yaraya değdirilir", "sarımsaklı zeytinyağı ısıtılarak ağrıyan yaraya sürülür"⁴³.

Sarımsak ve zeytinyağı karışımı; Kulak ağrısında, sarımsak ve zeytinyağı bileşeni çeşitli şekillerde karıştırılarak kulağa uygulanır. Cilt hastalıklarında ve ağrılarda, sarımsak dövülerek bir fincan zeytinyağı ile karıştırılarak sürülür. Basurda, külde haşlanmış sarımsak zeytinyağı ile karıştırılarak tatbik edilir. Yüksek tansiyonda, sarımsak zeytinyağında ezilip içilir⁴⁴.

Egede yaşayan Türkmenler arasında yeni doğmuş çocuğu yıkadıktan sonra zeytinyağı ile ovmak ve bu işlemi çocuk bir yaşına gelene kadar her banyodan sonra tekrarlamak adeti vardır. Yörede çocuğun cildini doğumdan sonra gelişen çocuk hastalıklarından korumak, ileriki yaşlarda sağlıklı bir vücuda sahip olması için zeytinyağı ile ovulmaktadır.

Hippokrates'in zeytinyağını, güneş ışığına maruz cilde uygulaması günümüzde de halk arasında güneş yanıklarının tedavide ve bronzlaşmak için kullanılmaktadır. Kemik

⁴¹ Ahmet Ağırakça. 2004 s.70.

⁴² Grant. 2000 s.341-343.

⁴³ Grant. 2000, s.341.

⁴⁴ Eren Akçiçek, Eren'ce, Halk Bilim Yazıları, Güneşim Yayınevi, İzmir. 1997 s.36-60. Bakır, Başağaoğlu, "Tarihte ve Günümüz Halk Kültüründe Zeytinyağı", XI. Lokman Hekim Tıp Günleri, Kırşehir, 18-21 Haziran 2019; Betül Bakır, "Anadolu'da zeytinyağının antik dönemlerden beri tedavilere kullanıldığı hastalıklar, günümüzdeki kullanımı", ESTÜDAM, 2021 s.1-28.

kırıkları ve yaralarında uyguladığı zeytinyağlı merhem günümüz halk tıbbında ve son yıllarda kozmetik alanında yaygındır. Burkulan ayak zeytinyağıyla ovulur ve ılık suyla kompres yapılır.

Barlas, Bergama Kozak Yaylası'ndaki şifacılarla ilgili çalışmasında;

“açık yaralara, kapanmayan eski yaralara ve sivilceye zeytin yaprağı ile zeytin dalı yakılıp külü zeytinyağı ile merhem yapılarak üzerine sürülür, şifacı bunu bir bezle bağlar, üçüncü kez uygulamayla iyileşme sağlanır....Bergama'da şifacılar eskiden hastaların hastalıklı yerlerini ve yakın organlarını şarapla yıkayıp üzerine zeytinyağı sürerek tedavi ederlermiş...”

cilt yaraları için;

“...yılan gömleği un edilip zeytinyağı ile karıştırılmasıyla elde edilen merhem sürülür..., doğumun kolay olması için ebeler kullanır, yeni doğmuş bebeği birkaç gün sonra zeytinyağı ile yağladılar...”

demektedir⁴⁵.

Kaz Dağları köylerinde yerel Türkmenlerle yapılan söyleşilerde hastalıklarda zeytinyağının kullanımı⁴⁶;

Yanıklarda; zeytinyağı sürüldükten sonra üzerine kahve sürülür ve 3 gün bekletilir,

Kulak ağrısında; 3 damla zeytinyağı kulak içine damlatılır,

Çıban iyileştirmek için; soğanın en dıştaki çanağının içine sabun rendelenir, 1 çay kaşığı şeker, 2 çay kaşığı zeytinyağı eklenerek közde pişirilir, köpüren karışım çıbanın üzerine kapatılır, 1-2 gün içerisinde çıban olgunlaşarak patlar ve irin akar,

Diken batması (harici bir maddenin ciltte kalması, iltihap oluşması): Zeytin bir çubuğa geçirilir ve ateşte ısıtıldıktan sonra şişen iltihaplı yere bastırılır ve temiz bir bezle sarılır, ertesi gün irin patlayarak akar, yabancı madde de bu sayede dışarı atılmıştır. Yara üzerine birkaç gün aynı uygulama devam ettirilmelidir.

Yeni doğan çocuk: yeni doğmuş çocuk yıkandıktan sonra tuzlanır ve zeytinyağıyla ovulur, çocuk 1 yaşına gelinceye kadar her yıkamadan sonra zeytinyağı sürülür.

Sonuç

Hippokrates, doğanın iyileştirici gücünün (Natura Medicatrix) hastayı iyileştireceğine inanmakta, hastalığın gelişimini izleyerek doğal iyileşme belirtilerinin veya aksi durumların dış görünüşte nasıl gelişeceğini kitabında açıklamaktadır. Hippokrates okulunda zeytinyağı, ağrı dindirme, çıban olgunlaştırma gibi dermatolojik tedavilerde ve hazırlanan merhemlerde yumuşatıcı madde olarak kullanırdı. Yüksek polifenoller içeren zeytinya-

⁴⁵ Uğuroğlu Barlas. Bergama Kozak Yaylası'nda Şifacılar-Şifalı Sular ve Halk Ebeliği, Tıp Tarihi Araştırmaları, 2018, s.16-20, 29, 45, 49, 53; Bakır, Başağaoğlu, “Tarihte ve Günümüz Halk Kültüründe Zeytinyağı”, XI. Lokman Hekim Tıp Günleri, Kırşehir, 18-21 Haziran 2019.

⁴⁶ Çanakkale ili, Ayvacık ilçesine bağlı Tuztaşı, Güzelköy, Bahçedere Türkmenleriyle yapılan görüşmelerde verilen bilgiler (yıl: 2021).

ğı, kırık-çıkıklar ve ağrılı cilt yaralarında doku onarıcı niteliği ile özellikle kış aylarında bandajlara, yün koruyuculara sürülerek kan dolaşımını hızlandırması ve deriyi ısıtması amaçlanmış, yaz aylarında ise giysilerin zeytinyağına batırılmasıyla cilt üzerinde onarıcı ve koruyucu etkisiyle uygulanması önerilmiştir.

Galenos'un kullandığı ilaçların tıbbi bitkilerden ve nebati ürünlerden ibaret olmasının, genellikle harici kullanımıyla basit tedavi yöntemi sayılarak hastalık üzerinde bir etkisinin de söz konusu olamayacağı, sadece hastayı psikomatik rahatlatacağı gibi yorumlar vardır.

M.S. I. yüzyılda yaşayan Dioscorides ve 3. yüzyılda yaşayan Galenos, her ikisi de Roma döneminde Akdeniz havzasının ünlü farmakologlarıydı. Her iki hekim de hammaddede kullanılan malzemeye itina göstermiş, ilk elden kaliteli ürünler temin etmişlerdir. O dönemlerde Hindistan, Mısır gibi uzak coğrafyalarda yetişen, piyasada yaygın ve ucuz bulunan bitkilere rağbet etmemişlerdir. Galenos büyük bir ilaç deposuna sahipti ve hastalarına kendi deposundaki kaliteli malzemelerden droglar hazırlardı.

Dioscorides, Galen ve Hipokrat'ın eserlerinde zeytinyağlı ilaçlar, daha çok deri hastalıkları, kemik, kas, tendonlarda oluşan sorunlarda ve kadın hastalıklarında önerilmiştir.

Merhem tariflerinde, Dioscorides'in Anadolu'daki hangi antik dönem kentinde hangi merhemin iyi yapıldığını överek belirtmesi tesadüfi değildir, kendisi de Anadolu kökenli olan ünlü tabip, bitkisel terkiplerin hangi kentlerde daha iyi hazırlandığını iyi bilmektedir. Antik dönemlerde Anadolu'da yaşamış her üç ünlü hekim de zeytinyağlı merhem terkiplerinde zeytinyağını iyileşmeyi hızlandıracak katalizör niteliğinde kullanmışlardır.

Günümüz uzmanlarına göre de zeytinyağındaki linoleik asit oranı vücuttaki optimum kolesterol seviyesini sağlamaktadır.

Bu nedenle antik dönemlerde zeytinyağını sağlıkta kullanan bilginlerin tedavi yöntemleri, halk folklorunda hala geçerli yöntemlerdir.